

Артем Заліський

Wyższa Szkoła Bankowa w Poznaniu

НЕБЕЗПЕЧНИЙ СХІД: КОНФЛІКТ НА СХОДІ УКРАЇНИ - ЗАГРОЗА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Streszczenie: W artykule przedstawiono analizę początku konfliktu na wschodzie Ukrainy w aspekcie oraz skutków oddziałujących na gospodarkę kraju. Spróbowano znaleźć i wskazać możliwości do zminimalizowania ich długofalowego wpływu ze względu na fakt, że konflikt nie może być zakończony natychmiast.

Słowa kluczowe: zmiany, walka, możliwości rozwoju, agresja Federacji Rosyjskiej.

DANGEROUS EAST: THE CONFLICT ON THE EASTERN UKRAINE - THE DANGER OF SUSTAINABLE DEVELOP- MENT OF THE STATE

Abstract: The article presents an analysis of the beginning of the conflict in the east of Ukraine and the effects affecting the economy of the country. Attempts have been made to find ways to reduce their impact due to the fact that the conflict can not be ended immediately.

Keywords: changes, struggle, development opportunities, aggression of the Russian Federation.

Вступ

У нинішні часи, не дивлячись на всі зусилля урядів різних країн, міжнародних та громадських організацій, безпека мешканців Землі все ще не забезпечена. Глобалізація як складний процес іноді має не дуже позитивні наслідки, такі як етнічні конфлікти, знищення цілих націй, боротьба за ресурси, космічний простір. Більшість громадян страждають від злочинності тих осіб, які за результатами певних процесів втрачають своє право на освіту, медичну допомогу, вільний демократичний вибір (це стосується не тільки президентських виборів, а й будь-якого волевиявлення громадян), що призводить до того, що вони повинні жити у місцях війни або інші види заворушень, що піддають своє життя і життя своїх дітей небезпеці.

Видатний військовий теоретик Карл фон Клаузевиц у своїй класичній книзі «Про війну» (1832-1834) описав основні постулати, які є актуальними і зараз: «Війна - це продовження політики іншими засобами». Так, свого часу, в грудні 1917 року, внаслідок здійснюваної політики урядом В. І. Леніна, дійшло до оголошення війни щодо Української Народної Республіки. Наслідком цієї війни, що закінчилася

восени 1920 року, було насильне запровадження комуністичного режиму в Україну та її включення в СРСР. З того часу всі заходи українського національно-визвольного руху висловлювали вимоги культурної та державної автономії України відносно СРСР.

Якщо ми повернемося до нинішніх часів - до окупації частини території України Російською Федерацією (далі - РФ), то ми побачимо щось подібне – втручання до внутрішніх справ України - пов'язане з бажанням контролювати діяльність країни. Порушуючи багато договорів та міжнародні угоди, під прикриттям допомоги російськомовним громадянам Російської Федерації, які проживають на території Східної України, РФ почала вести свої справи на території України з 2014 року. Навіть не дивлячись на хід конфлікту, ми розуміємо, що процеси, що відбувалися протягом останніх чотирьох років, стали справжньою проблемою для розвитку України як держави на шляху до сталого розвитку.

Для України дуже важливо утримувати всі напрями сталого розвитку - в такий спосіб реформуються різні державні сфери, впроваджуються нові технології, вносяться зміни до правових актів. У статті розглянуті найважливіші події цього протистояння з точки зору авторів під час конфлікту та його наслідків, що впливають на економічний розвиток країни.

Розвиток конфлікту.

У конфлікті між Російською Федерацією та Україною – РФ виступає як носій агресії через свої спеціальні структури, що проникають у різні структури іншої держави, руйнуючи їх. Іншими словами, з формальної сторони дії збройних сил РФ, які захопили військові підрозділи на сході України та в Криму, підпадають під визначення тероризму. Визначено наступні основні, з нашої точки зору, причини конфлікту як:

1. Конфлікт виникає як продовження колишнього конфлікту; в країні, де в минулому був конфлікт, значно збільшується ймовірність рецидиву конфлікту внаслідок економічної, соціальної та етнічної диференціації.
2. Бідність внаслідок низького доходу населення. Бідні люди вдаються до незаконних джерел доходів, в той же час залучаючи себе до організованої злочинності, екстремізму та тероризму.
3. Опозиція більшості суспільства до економічного та соціального розшарування; більша градація нерівностей та порушення прав певної частини населення знижує рівень їх соціальної свідомості, лояльності до суспільства.
4. Високий рівень залежності від експорту конкретної сировини; часткове припинення поставок, обмеження та відсутність експортних можливостей може дестабілізувати національну економіку, посилити бідність, викликати внутрішню напругу та посилити конфлікти.
5. Висока залежність від імпорту сировини та енергії; їх дефіцит або відсутність надходження.

6. Послаблення влади без адекватної політичної підтримки, нестабільність політичної системи та/або нездатність уряду контролювати територію або втратити контроль над тією чи іншою частиною території, де може діяти насильство та організована злочинність.
7. Нерівномірний розподіл грошових коштів, що збільшує бідність окремих регіонів країни.
8. Опозиція населення та опір щодо антидемократичних дій органів влади на всіх рівнях.
9. Порушення чи нехтування правами людини та громадянськими свободами може викликати невдоволення серед дискримінованих груп населення і може призвести до насильницьких порушень їхніх прав.
10. Високий рівень безробіття серед молоді, нездатність до самореалізації зумовлює його розчарування та зміцнення радикальних настроїв. З цієї причини молоді люди все частіше є учасниками воєнізованих або бандитських груп або терористичних організацій, які надають їй єдину можливість працювати.
11. Проникнення організованої злочинності у владні структури.
12. Сепаратистські тенденції, спрямовані на знищення цілісності держави.¹

Проте, спираючись на мирний досвід існування незалежної України протягом майже 23 років, навіть деякі з названих вище причин конфлікту не можуть призвести до збройного конфлікту.

У багатьох випадках, щоб уникнути конфлікту, українське суспільство часто вдавалося до хибних компромісів (щодо функціонування державної мови, щодо території, щодо розміщення Чорноморського флоту під керівництвом Росії в Криму та інших).

Відкритий конфлікт почався тоді, коли керівництво Російської Федерації отримало вигоду від нестабільності влади в Україні під час подій революції у лютому 2014 року, почавши за допомогою своїх спецпідрозділів та анексії Криму, південного та східного регіонів України. У Донецькій та Луганській областях ця невизначеність населення за терористів призвела до здійснення початку збройного конфлікту.

Наслідки конфлікту

1. Економічна ефективність.

Обсяги експорту українських товарів на російський ринок в 2017 році дорівнювали 4 млрд. 912,3 млн. дол. США (+26,2%), а обсяги імпорту товарів з РФ в Україну збільшилися до 7 млрд. 942,8 млн. дол. США, що на 25,2% більше показників минулого року.

Сальдо зовнішньої торгівлі товарами України з РФ склалося негативним у розмірі 3 млрд. 030,5 млн. дол. США (- 2 млрд. 450,1 млн. США у 2016 р.). Частка України в товарообігу РФ склала 2,1%.

¹ Джерело: власна розробка на основі аналізу подій з 2013 по червень 2017 року

Водночас, за повідомленням Держстату України, зовнішня торгівля між Україною і Російською Федерацією у 2017 році обраховувалася показником в 11 млрд. 138 млн. 488,7 тис. дол. США, що на 27,4% більше, ніж у 2016 році.

На експорт українськими виробниками було поставлено продукції на суму 3 млрд. 936,6 млн. дол. США (+ 9,6%), а імпортовано товарів з РФ в обсязі 7 млрд. 201,8 млн. дол. США (тобто на 39,9% більше, ніж за аналогічний період 2016 року). Сальдо залишилося негативним для України у розмірі 3 млрд. 265,2 млн. дол. США.

Крім цього, спостерігалася також тенденція зростання обсягу двосторонньої торгівлі послугами у 2017 р. За підсумками року їх обсяг зріс до 3 млрд. 825,3 млн. дол. США (що більше показника 2016 року – 3 млрд. 589,5 млн. дол. США). При цьому, у 2017 році експорт послуг України для Росії вийшов на позначку в 3 млрд. 404,2 млн. дол. США, що на 10,8% більше, ніж у 2016 році.

Але більшого скорочення зазнали обсяги імпорту послуг РФ до України - 424,2 млн. дол. США (-15,1%).

Доцільно також підкреслити, що позитивне сальдо для України у торгівлі послугами з РФ (+2 млрд. 979,8 млн. дол. США) практично знівелювало негативний ефект від від'ємного сальдо у торгівлі товарами (3 млрд. 030,5 млн. дол. США – за російською статистикою і 3 млрд. 265,1 млн. дол. США – за українською).

Загальний обсяг двосторонньої торгівлі (товарами і послугами) між Україною і Російською Федерацією (за даними Держстату України) у 2017 році склав 15 млрд. 266,9 млн. дол. США.²

Цілком природно, що газові питання стали однією з ключових ланок у сучасному економічному конфлікті. Скорочення поставок російського газу виділяє ряд напрямків, щоб скоротити очікуваний дефіцит газу в Україні. Одним з них є постачання зворотного газу в Україну з країн ЄС. У 2014 році такі поставки прийшли з території Польщі, Угорщини та Словаччини. Так, за даними Державної служби статистики, тільки в липні 2014 року Україна імпортує природний газ з Європи загальною потужністю 221,3 млн. куб. м. і загальна вартість становить 79,7 млн.дол. за середньою ціною 360,2 дол./1000 куб. м. Зокрема, з липня в Німеччині імпортовано 137,9 млн. куб. м. на 52,2 млн.дол. (середня ціна - 352,9 дол. США за 1000 куб.м), з Угорщини - 73,4 млн. куб. м. на 27,5 млн.дол. (середня ціна - 375 доларів США за 1000 куб.м).

Українські органи влади вживають усіх заходів щодо збільшення поставок природного газу до України на прийнятних для нашої країни умовах. Тому 23 вересня, на розширеному засіданні Кабінету Міністрів прем'єр-міністр А. Яценюк заявив, що український уряд не буде втручатися в незалежний імпорту газу для промислових підприємств.

В той же час, зворотне постачання газу в Україну з країн ЄС викликало дуже сильне невдоволення російської сторони. Звичайно, саме тому в першій половині

² <http://old.razumkov.org.ua>

вересня у ЗМІ з'явилися новини про скорочення поставок російського газу до європейських країн. Зокрема, за даними російських ЗМІ,³ Польща заявила про скорочення поставок російського газу на 9 вересня на 24%, і в той же день на кілька відсотків знизилася поставки російського газу до Німеччини. 10 вересня постачання російського газу в Словаччину було скорочено на 10%, а на Австрію - на 15%.

Через існуючий дуже гострий російсько-український конфлікт у газовій сфері особливе значення для енергетичної та економічної ефективності незалежності нашої держави набуває статус вітчизняної вугільної промисловості.

У будь-якому разі ескалація військових дій на Донбасі завдала значних втрат цьому сектору української економіки. На початку вересня в ЗМІ з'явилися новини, що в регулярному режимі на Донбасі діють лише 24 з 95 державних шахт. П'ятдесят сім шахт перебувають у режимі життєзабезпечення і мають скорочену кількість персоналу на роботі.

Вже сьогодні криза у вітчизняній вугільній промисловості негативно впливає на виробництво електроенергії. За даними ЗМІ, зупинка виробництва електроенергії Змієвської ТЕС, яка знаходиться поблизу Харкова, сталася саме через брак вугілля. На початку вересня запаси вугілля на електростанціях склали 2,1 млн.тонн, а в осінньо-зимовий період в Україні повинно зберігатися 3,5 млн.тонн на складах. У подібних умовах обмежених ресурсів запаси вугілля для українських теплоелектростанцій можуть бути достатніми лише до середини листопада.

У той же час в засобах масової інформації з'явилися повідомлення про те, що американо-японська компанія Westinghouse можуть взяти участь в реалізації проекту 3 і 4 енергоблоків Хмельницької АЕС, якщо такий запит буде зроблений з української сторони. Про це сказав президент Westinghouse Азіз Даг журналістам під час різнопланових зустрічей у Європі.

Не можна не сказати і про проблеми, які чекають на Україну у разі розриву зв'язків з Росією у сфері військово-технічного співробітництва. Вони, в основному, пов'язані з пошуком альтернативних ринків для українських машинобудівних продуктів та пов'язані з фінансовими, економічними та соціальними проблемами. Так, у червні 2015 року ЗМІ повідомили, що Президент України заборонив співпрацю у військово-промисловій сфері з Російською Федерацією.

З вищесказаного випливає, що галузеві аспекти поточного економічного конфлікту між Україною та Росією матимуть негативні наслідки для обох країн. В Україні негативні наслідки помітної конфронтації прямо і опосередковано демонструють свої дії, насамперед, через військові операції в Донбасі. І ця тенденція буде зберігатися. Найбільше постраждають вітчизняні сфери машинобудування та харчова промисловість, просто завдяки прямому впливу економічних інструментів. І по причині українсько-російському військовому зіткненню в Донбасі найбільші втрати понесуть гілки народного господарства - вугільна промисловість, електроенергетика,

³ <http://www.mk.ru/>

металургія, сільське господарство. Збитки в окремих секторах економіки України матимуть чіткий регіональний характер.

Загалом, перспективи подолання негативних наслідків поточного українсько-російського конфлікту для різних галузей народного господарства різняться і залежать від адекватності вибраної для цієї проблеми державної економічної політики, та фінансових, матеріальних та людських ресурсів, які будуть мобілізовані для таких цілей як державними, так і приватними власниками.

2. Політичні ефекти.

"Українське питання" - це виклик як світовим лідерам, так і країнам, так чи інакше залученим до вирішення української кризи, а також міжнародних інститутів. Україна - країна, територіальна цілісність і суверенітет якої мають охороняти США, Франція, Велика Британія та Росія після підписанням Будапештського меморандуму.

Внаслідок російської агресії в Криму, а пізніше - на сході України, була знищена система міжнародних угод, зруйнована вся післявоєнна система безпеки, але знову ж таки з'явилися розділові лінії в Європі. Загострилися проблеми невизнаних територій - Придністров'я, Абхазії, Південної Осетії, ЛНР/ДНР - так званої «Новоросії». Позиціонування країн щодо українського питання розділило світ на дві протилежні групи.

Ситуація, яку ми зараз бачимо, процеси, в центрі яких на разі є Україна, стала очевидною загрозою початку війни та викликом для світового устрою. Україна може сьогодні стати точкою нового геополітичного поділу в центрі європейського континенту. Подальша ескалація конфлікту та нездатність провідних держав забезпечити її політичне врегулювання відновить ситуацію на континенті до аналогічного, як це було в епоху холодної війни.

Ризик великомасштабного збройного конфлікту в регіоні, що включає "ядерні держави", значно збільшився. Консерватизм інституцій міжнародної безпеки загрожує європейській та глобальній безпеці. Необхідним є укласти новий договір з ОБСЄ. Нагальним питанням є також прийняти рішення щодо створення механізму моніторингу та забезпечення виконання їх виконання.

Сьогодні врегулювання українського конфлікту можливе за допомогою мирних та дипломатичних засобів, з урахуванням важких людських втрат та економічних збитків. Величезна прогалина в економіці країни, у поєднанні з деформованими структурами господарства в цілому в українській ситуації виявилися достатніми для підготовки та реалізації гібридної агресії сусідньої держави.⁴

Втрати та збитки спричинені впливом на навколишнє середовище від руйнування технічних об'єктів в результаті збройного конфлікту набагато перевершують збитки від безпосереднього використання зброї. Йдеться про можливість відтворення сучасної інфраструктури в умовах війни в штучному середовищі.

⁴ <http://old.razumkov.org.ua>

Демонструючи інституційну слабкість, Україна стала потенційною жертвою зовнішньої агресії. У той же час країна продемонструвала здатність протистояти збройному агресору, проявляючи патріотизм, залучення громадянського суспільства до ідеї державної незалежності. Це робить можливим розвиток національного проєкту "Нова Україна" за умови внутрішньої консолідації, радикальних реформ та зовнішньої підтримки.

У сфері економіки Україна буде слабкою через втрату російських ринків, зниження свого промислового потенціалу, чий об'єкти були знищені війною. Конкуренція на європейських ринках буде проблематичною на початку пост-конфліктного повернення на шлях розвитку та через необхідність зміни стандартів виробництва до рівня, які будуть відповідати рівням якості європейських виробників.

Поряд з цим існують стимули для розвитку економіки, боротьба з корупцією, поліпшення інвестиційного клімату, ефективне використання його стратегічних ресурсів, зокрема, земля, створення більш міцної системи державного управління. На обмежений період часу зовнішня допомога з країн та установ, які є кредиторами, може бути допоміжною у створенні та зміцненні ефективної компетентної установи. Слід також зазначити, що економічні санкції, що застосовуються зі сторони США та ЄС до Росії, не мали бажаного ефекту. Довгострокові наслідки будуть негативними, особливо в соціально-економічній ситуації, всередині та в зовнішній політиці.

Втрата контролю над зовнішньою політикою держави, імідж держави-агресора, зменшить здатність Росії брати участь у вирішенні глобальних проблем, зміцнить її ізоляцію. Враховуючи ядерний стан Росії, ці процеси відбудуться не за допомогою військових засобів. Загроза нової «холодної війни» реальна в даному випадку, що, на відміну від попереднього, матиме прояв не лише у вигляді ідеалізованої геополітичної конфронтації, але і як цивілізаційного та культурного протистояння («російський світ» проти «західної цивілізації»).⁵

В той же час внутрішні політичні загрози зростуть: невдоволення населення внутрішніми непорозуміннями може бути перенесено з "зовнішнього ворога" на політичне керівництво. Центробіжні тенденції в суб'єктах Федерації будуть посилюватися. Зараз Росія поступово занурюється в епоху внутрішньої нестабільності. Політична та економічна залежність Росії від Китаю зростатиме. У той же час слід очікувати "пасивної" реакції міжнародного співтовариства.

3. Туристичні ефекти.

Дослідження автором стану та перспектив розвитку туризму в Україні дозволило зробити наступні висновки та рекомендації:

- в умовах інформаційного суспільства туризм став важливим напрямом економічного розвитку;
- за останні 15 років загальна динаміка в'їзного туризму в Україні була позитивною, ситуація змінилася лише в 2014 році;

⁵ <http://old.razumkov.org.ua>

- швидкий розвиток в'їзного туризму в 2006 - 2014 роках привів Україну у міжнародних рейтингах до більш високих місць;
- основні туристичні потоки розподіляються непропорційно по регіонах України через різні інфраструктурні умови.

Таким чином, аналіз тенденцій виїзного та в'їзного туризму показав наявність взаємозалежності. Збільшення числа туристів, що позитивно впливає на економічну ситуацію в країні, суттєво зменшилася після 2014 року⁶; зменшення кількості в'їзду туристів спостерігаємо також через скорочення кількості туристів з Російської Федерації з 10,3 млн. до 1,2 млн. чоловік. Незважаючи на це, на ринку туризму України повинна оновлювати і модернізувати матеріально – технічну базу, беручи до уваги домінування країн Західної Європи, які можуть бути простежені протягом останніх двох років. Привести до відповідності європейським стандартам готелі, ресторани, пам'ятки культури, історії тощо - це дуже важливі фактори, що покращують стан туристичної галузі на території України.

Висновок

Основною причиною нинішнього конфлікту на Сході України є втручання у внутрішні справи України Російською Федерацією. Однак, за відсутності значних причин конфліктів, такої ситуації можна було б уникнути. Серед цих причин такі:

- бідність внаслідок низького рівня доходів населення;
- протиставлення частини російськомовного населення україномовному населенню;
- високий рівень безробіття серед молоді;
- проникнення організованої злочинності у владні структури;
- тенденції сепаратизму, спрямовані на знищення цілісності держави.

Збройна агресія Російської Федерації в Україні стала сюрпризом як для уряду України, її громади – так і для міжнародної спільноти. Однак об'єктивно війна була викликана російською політикою.

Збройний конфлікт в Україні впливає на стабільність регіону. Інтернаціоналізація цього конфлікту може стати війною в широкому масштабі, в якій не буде переможця. Подальша ескалація збройного конфлікту може призвести до нових потрясінь в Україні та кризи її державності. Ось чому мають рацію ті, хто вважає, що цей конфлікт не є і не може мати військового вирішення. Заклик до політичного врегулювання конфлікту декларуються в документах і заявах ЄС, асамблеї Європейського парламенту, представників НАТО та ОБСЄ, лідерів країн, що підписали Будапештський меморандум, усіма українськими партнерами. Внаслідок конфлікту в Донбасі зміцнився збройний рух сепаратистів, що має зовнішню підтримку з боку Російської Федерації (військова і матеріальна допомога, жива сила, дипломатія, пропаганда).

⁶ <http://www.ukrstat.gov.ua>

Варто відзначити неефективність переговорних процесів – вона є величезною, в основному ця проблема виступає по причині відсутності бази, здатної об'єднати безпосередніх учасників конфлікту. Уже минулі бойові дії призвели до гуманітарної катастрофи: тисячі жертв серед цивільного населення, понад мільйон біженців, знищили десятки населених пунктів і інфраструктуру в регіоні. Голод, холод, бідність, відсутність праці, насильство, страх і відчай від цивільного населення - це нова реальність у Донбасі, сформованого війною.

У цій критичній ситуації необхідно забезпечити три взаємопов'язані умови для подолання конфлікту:

- по- перше, забезпечити діалог і переговорний процес на двох рівнях одночасно - національному (за участю сторін у конфлікті) та міжнародному;
- по - друге, організувати міжнародну місію по підтримці миру, яка буде забезпечувати дотримання умов світу досягло перехідний період, який буде охоплювати новий мирний план;
- по - третє, широкий національний діалог про умови і перспективи суверенітету, цілісності і єдності країни, розвитку місцевої демократії на основі влади, зміцнення гарантій громадянських свобод і прав людини.

Війну треба зупинити. Мир, компроміс, відновлення нормальної життя регіону та всієї країни - ці цілі можуть з'єднати всіх українців та країни- партнери і припинити катастрофу, що наближається.

Найважливішою умовою миру та безпеки є відновлення довіри та відносин між усіма учасниками конфлікту. Зняття санкцій, нормалізація економічних відносин, формування нової угоди, вимагає нових постійних переговорів у форматі Україна-ЄС-США-РФ. Діалог про майбутнє України стане можливим лише в тому випадку, якщо в ньому братимуть участь багато країн. Ці кроки допоможуть нам зупинити війну, врятувати тисячі людей, відновити мир в Україні та в Європі та почати серйозний діалог про те, як жити в одній країні, навіть з багатьма національними народами.

Література

- Горина Г. *Концептуальні основи та перспективи розвитку індустрії туризму України* / Г. Горін // Торгівля та український ринок. - 2015 р. - № 38. - с. 45-53.
- Слієнко В., *Напрями розвитку в'їзного туризму в Україні* / В. А. Сливенко, - М. В. Ліс // Матеріали Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених та студентів "Стратегія економічного розвитку країн в умовах глобалізації" (14 лютого 2014 року) ДННУ ім. О. Гончар в Україні [Електронний ресурс]. - http://confcontact.ru/2014_02_meshko/28

Веб-сайти

<http://icps.com.ua>

<http://Lb.ua>

<http://old.razumkov.org.ua>

<http://www.bank.gov.ua>

<http://www.epravda.com.ua>

<http://www.eurointegration.com.ua>

<http://www.ukrstat.gov.ua>